

УДК: 330.341.1

Станіслав Анатолійович ГОРБАЧЕНКО

доктор економічних наук, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: stasgorbachenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8442-9581>

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Горбаченко, С. А. *Перспективи впровадження моделі інноваційного розвитку економіки України*. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2021. № 1 (76). С. 9–20.

Анотація. У статті проаналізовано теоретичний базис інноваційного розвитку. Визначено глобальні тенденції, що спонукають країни до використання моделей інноваційного розвитку. Сформульовано вимоги до моделі інноваційного розвитку: гнучкість (можливість пристосування до конкретних управлінських систем); науковість (використання сучасних досягнень управлінської науки та залучення зовнішніх консультантів); адекватність (реагування на зміни зовнішнього середовища); креативність (спрямування на творчий потенціал управління); раціональність (оптимізація організаційних зв'язків); надійність (належне інформаційне забезпечення); економічність (економія на витратах); багатоміжність (наявність альтернативних управлінських рішень в кожній конкретній ситуації). Проаналізовано декілька існуючих моделей інноваційного розвитку, що ефективно використовуються за кордоном, зокрема: орієнтацію на лідерство в науці і реалізацію великомасштабних проєктів; орієнтацію на створення привабливого інноваційного середовища і раціоналізацію структури економіки; орієнтацію на створення інноваційної інфраструктури та сприйняття суспільством ролі науково-технічних нововведень. Доведено, що класичний формат «азійської» моделі для України є недоречним, проте можливе формування його вітчизняної модифікації з активною участю університетів. Запропоновано модель управління інноваційним розвитком, що складається з двох підсистем: керуючої і керованої. Обґрунтовано, що керуючою підсистемою у вказаній моделі є органи державного та регіонального управління, а керована підсистема – це, насамперед, сукупність суб'єктів господарювання та їх об'єднань в межах яких здійснюється управлінський вплив на товари та послуги, персонал, фінанси, технології, маркетинг тощо. Уточнено, що модель інноваційного розвитку національної економіки постійно забезпечує нові можливості для системи управління та створює інтелектуальне підґрунтя для ефективного впровадження інновацій.

Ключові слова: інновація; національна економіка; модель; інноваційний розвиток; управління; інтелектуальний капітал; дифузія інновацій.

Станіслав Анатольевич ГОРБАЧЕНКО

доктор экономических наук, доцент кафедры экономики, права и управления бизнесом, Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: stasgorbachenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8442-9581>

ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ МОДЕЛИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Горбаченко, С. А. *Перспективы внедрения модели инновационного развития экономики Украины*. Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2021. № 1 (76). С. 9–20.

Аннотація. В статті проаналізовано теоретичний базис інноваційного розвитку. Определены глобальные тенденции, побуждающие страны к использованию моделей инновационного развития. Сформулированы требования к модели инновационного развития: гибкость (возможность применения в конкретных управленческих системах); научность (использование современных достижений управленческой науки с привлечением внешних консультантов); адекватность (реагирование на изменения внешней среды); креативность (направленность на творческий потенциал); рациональность (оптимизация организационных связей); надежность (надлежащее информационное обеспечение); экономичность (экономия на затратах); многовариантность (наличие альтернативных управленческих решений в каждой конкретной ситуации). Проанализированы модели инновационного развития, которые эффективно используются за рубежом: ориентация на лидерство в науке и реализацию крупномасштабных проектов; ориентация на создание благоприятной инновационной среды и рационализацию структуры экономики; ориентация на создание инновационной инфраструктуры и принятие обществом роли научно-технических нововведений. Доказано, что классический формат «азиатской» модели для Украины является неподходящим, однако возможна его отечественная модификация при активном участии университетов. Предложена модель управления инновационным развитием, состоящая из двух подсистем: управляющей и управляемой. Обосновано, что управляющей подсистемой в данной модели являются органы государственного и регионального управления, а управляемая подсистема выступает как совокупность субъектов хозяйствования и их объединений, в рамках которых осуществляется управленческое влияние на товары и услуги, персонал, финансы, технологии, маркетинг. Уточнено, что модель инновационного развития национальной экономики обеспечивает новые возможности для системы управления и создаёт интеллектуальный фундамент для эффективного внедрения инноваций.

Ключевые слова: инновация; национальная экономика; модель; инновационное развитие; управление; интеллектуальный капитал; диффузия инноваций.

Stanislav HORBACHENKO

*Doctor of Economics, Associate Professor, Department of Economics,
Law and Business Management, Odessa National Economic University, Ukraine,
e-mail: stasgorbachenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8442-9581>*

PROSPECTS FOR IMPLEMENTING THE MODEL OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY

Horbachenko, S. (2021). *Prospects for implementing the model of innovative development of Ukraine's economy* [Perspektyvy vprovadzhennia modeli innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1 (76), pp. 9–20.

Abstract. The theoretical basis of innovative development is analyzed in the article. Global trends that motivate countries to use models of innovative development are determined. Requirements to the model of innovative development are formulated: flexibility (possibility of adaptation to concrete management systems); scientific (use of modern achievements of management science and involvement of external consultants), adequacy (response to changes in the external environment); creativity (focus on the creative potential of managers); rationality (optimization of organizational relations); reliability (proper information support); efficiency (cost savings); multivariate (availability of alternative management decisions in each situation). The models of innovative development, which are effectively used abroad, are analyzed, in particular: orientation towards leadership in science and implementation of large-scale projects; focus on creating a favorable innovation environment and rationalizing the structure of the economy; focus on creating an innovative infrastructure and society's acceptance of the role of scientific and

technological innovations. It is proved that the classical format of «Asian» model is inappropriate for Ukraine, but it is possible to form its domestic modification with the active participation of universities. A model for managing innovative development consisting of two subsystems is proposed: managing and managed. It is substantiated that the control subsystem in this model is the state and regional government, and the managed subsystem is, first of all, a set of business entities and their associations within which the managerial influence on goods and services, personnel, finance, technology, marketing, etc. It is specified that the model of innovative development of the national economy constantly provides new opportunities for the management system and creates an intellectual foundation for the effective implementation of innovations.

Keywords: *innovation; national economy; model; innovative development; management; intellectual capital; diffusion of innovations.*

JEL classification: *O310; O380*

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.1\(76\).2021.9-20](https://doi.org/10.33987/vsed.1(76).2021.9-20)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поточний стан інноваційної діяльності в Україні не відповідає сучасним викликам постіндустріальних перетворень внаслідок сталого скорочення обсягів фінансування науково-технічної сфери, відсутності дієвої державної інноваційної політики та загального стану національної економіки. Це дуже негативно впливає на конкурентоспроможність країни, особливо у галузях пов'язаних зі сферою інформаційних технологій. Отже вкрай потрібним є створення середовища для всебічної та послідовної реалізації інновацій на рівні держави, галузей, підприємств, що, зрештою, має набути вигляд інноваційного розвитку. При цьому не варто забувати, що інноваційний розвиток завжди спирається на зміни, які охоплюють всі сфери людського життя, адже нові цілі, які постають перед національною економікою, передбачають нові умови, а задля цього існуючі бізнес-процеси замінюються новими шляхом повної структурної перебудови. Тобто для інноваційного розвитку, крім суто економічних та технологічних аспектів, потрібні відповідні інституції та державна підтримка. На державному рівні інноваційний шлях розвитку України має ґрунтуватися на створенні умов для розробки та впровадження інновацій, пошуку задля цього інвестиційних ресурсів та відповідних організаційних форм для їхньої реалізації на основі ринкових засад господарювання. Паралельно з цим інноваційний розвиток є неможливим без розвитку науки, освіти та впровадження професійних механізмів підготовки та розвитку фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Теоретичним аспектам інноваційного розвитку присвячено праці багатьох вчених, серед яких: О. Бобровська, Г. Волобуєв, Л. Горбач, Л. Ємельяненко, А. Кобук, Т. Мілевська, В. Онікієнко, Дж. Стігліц, І. Терон, Л. Федулова. В дослідженнях щодо проблем розвитку національної економіки наразі домінує саме інноваційна концепція, а серед конкретних важелів пропонуються діджиталізація, інформатизація, автоматизація. Окремі питання щодо дифузії інновацій знайшли своє відображення у наукових працях Т. Гегерстранда та Е. Роджерса. І, нарешті, напрям досліджень, представниками якого є, зокрема, Е. Кузнецов та С. Фуллер, присвячений управлінському фундаменту інноваційних перетворень, а джерелом інноваційного розвитку при цьому вважається саме професіоналізація менеджменту та управлінський капітал.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість сучасних науковців підходять до вирішення проблеми інноваційного розвитку національної економіки виключно з концептуального погляду або вважають його

результатом певних інноваційних процесів, які досліджуються окремо. Питання ж щодо створення моделі інноваційного розвитку національної економіки є недостатньо висвітленим, і тим більше управлінський аспект вказаної моделі.

Постановка завдання. Метою статті є пошук шляхів забезпечення інноваційного розвитку національної економіки на основі технологічних змін, управлінського супроводу структурних перетворень, а також процедур системного формування і якісного розвитку інтелектуального капіталу на основі управлінських інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В управлінських дослідженнях розвиток найчастіше розглядають як об'єктивну зміну якісних характеристик системи, що обумовлені як фундаментальними законами природи, так і конкретними закономірностями її функціонування. У цьому сенсі розвиток постає певним вектором кількісних та якісних змін, важелем якого, у свою чергу, виступають, інноваційні процеси.

Підхід до інновації як процесу передбачає наявність певної послідовності дій, які поступово перетворюють ідею на товар, технологію. Іншими елементами процесу є зміна етапів, стадій та фаз в межах життєвого циклу інновацій з певними часовими обмеженнями, а також фінансування розробки, впровадження та комерціалізації інновацій. При цьому найбільшої вагомості набуває чинник часу, особливо для тих секторів економіки, де життєвий цикл інновацій є дуже коротким, а можливості для прискорення розробки та впровадження інновацій – обмеженими.

Послідовне впровадження інновацій, насамперед, управлінських, створює відповідне середовище для інноваційного розвитку. Зокрема, у дослідженнях В. Онікієнко, він виступає як «неперервний процес якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій» [1]. У свою чергу, Г. Волобуєв бачить в ньому процес розробки та освоєння продуктивних і технологічних інновацій, а також цілеспрямований пошук і розвиток специфічних компетенцій на основі формування сприйнятливості підприємства до інноваційних змін за рахунок реалізації різних видів інновацій [2, с. 215]. Однак в цьому визначенні відсутні управлінські, ринкові, сервісні та інші інновації, що є взагалі невірним.

Інноваційний процес можна вважати лише базисом інноваційного розвитку, адже життєвий цикл інновацій супроводжується певним ланцюгом з технологічних, економічних, маркетингових та управлінських перетворень. І кожен з елементів означеного ланцюга здійснює власний вплив на інноваційний розвиток, навіть якщо не є елементом інноваційного процесу. Якщо погодитися з думкою Л. Горбач стосовно того, що інноваційний розвиток – це вдосконалення системи (об'єкта) на основі інновацій [3], то він вже виступає одночасно як процес та результат.

Проте найчастіше термін «інноваційний розвиток» використовується для ідентифікації процесів на макрорівні й інколи навіть отождоюється із науково-технічним прогресом, постіндустріальними перетвореннями в контексті економіки знань, інтеграцією державної інноваційної моделі, програмами підтримки науково-дослідницької діяльності. Для національної економіки інноваційний розвиток можна розглядати, як спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, на періодичному перегрупуванні сил, обумовленому логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю

використання певних ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг [4, с. 31].

З огляду на вищевикладене можна дійти висновку, що «розвиток» – це категорія динамічна, отже, мова завжди йде про певний процес. Метою означеного процесу є створення та впровадження нововведень (інновацій) задля досягнення певних кількісних та якісних змін. Інноваційний розвиток може відбуватися на різних рівнях: безпосередньо на підприємстві, в рамках об'єднання підприємств, в межах окремих галузей, а також на регіональному та на державному рівні.

Можна стверджувати, що в Україні намітився якісно новий етап по відношенню до процесу інноваційного розвитку національної економіки. Замість локальних заходів на рівні окремих суб'єктів господарювання спрямованих на створення і поширення інновацій зі значним рівнем ризику, простежується стійка тенденція до реорганізації всієї системи управління науково-технічним розвитком держави. Головна увага при цьому фокусується на якісному відновленні головних складових процесу розробки та впровадження нових технологій за умови можливості ефективної комерціалізації та максимальному скороченні термінів на всіх стадіях життєвого циклу – від задуму до практичного створення та розповсюдження.

Модель інноваційного розвитку має забезпечити структурні зрушення в економіці країни та підвищення її інформаційного та технологічного рівня. Її реалізація передбачає не тільки науково-дослідницьке забезпечення довгострокових програм розвитку, але й створення адекватного механізму фінансування інновацій, реалізацію дієвих концепцій маркетингу, здійснення інноваційних програм, створення прогресивної системи інформаційного забезпечення, вирішення стратегічних і соціальних суспільних проблем.

До глобальних тенденцій, що спонукають країни до використання моделей інноваційного розвитку можна віднести перехід від масового стандартизованого виробництва до максимальної персоналізації, прискорення змін та скорочення життєвих циклів продуктів та технологій, зміщення конкурентної боротьби на міжнародний рівень, високу динамічність запитів споживачів на тлі абсолютизації інформаційного забезпечення.

Для України вкрай важливим є обрання власної моделі інноваційного розвитку на основі розвитку науки, освіти і професійного навчання. У свою чергу, кожна з означених складових повинна бути системною, інноваційною та результативною, що потребує обов'язкового управлінського супроводу [5]. Означена модель повинна відповідати певним вимогам (табл. 1).

В контексті управлінських досліджень гнучкість означає можливість пристосування моделі інноваційного розвитку до конкретних управлінських систем; науковість передбачає використання сучасних досягнень управлінської науки та залучення зовнішніх консультантів, адекватність є основою для реагування на зміни зовнішнього середовища; креативність спрямовується на творчий потенціал управлінців; раціональність спрямована на оптимізацію організаційних зв'язків; надійність передбачає належне інформаційне забезпечення; економічність має за мету економію, насамперед, на постійних витратах; багатоваріантність передбачає наявність альтернативних управлінських рішень в кожній конкретній ситуації.

Вимоги до моделі інноваційного розвитку

Характеристика	Зміст
Гнучкість	Здатність оперативно реагувати на зовнішні та внутрішні зміни
Науковість	Відповідність сучасній теорії та методології
Адекватність	Відповідність державній політиці, програмам регіонального розвитку, поточному та перспективному кон'юнктурному стану
Креативність	Орієнтація на нестандартний та творчий підхід
Рациональність	Здатність до побудови стійких зв'язків між окремими рівнями та ланками управління
Надійність	Здатність гарантувати своєчасність, повноту та достовірність інформації при прийнятті управлінських рішень
Економічність	Здатність забезпечити економію на адміністративних витратах
Багатоваріантність	Орієнтація на наявність альтернативних рішень

Джерело: складено автором

З огляду на наявний закордонний досвід можна виокремити декілька моделей інноваційного розвитку:

- розвиток, що базується на лідерстві в науці та реалізації великомасштабних проєктів (США, Англія, Франція);
- розвиток, що ґрунтується на нововведеннях, створенні привабливого інноваційного середовища і раціоналізації структури економіки (Німеччина, Швеція, Швейцарія);
- розвиток, який стимулює нововведення шляхом створення інноваційної інфраструктури, забезпечення сприйняття суспільством ролі науково-технічних нововведень і координації дій різних секторів у галузі науки і техніки (Японія, Китай, Південна Корея) [6].

Враховуючи поточну економічну ситуацію в Україні, більшість фахівців пропонують до імплементації саме останню – «азійську» модель, яка притаманна, насамперед, країнам Східно-Азійського регіону. Вони, зазвичай, орієнтовані на експорт високотехнологічної продукції, при цьому запозичаючи самі технології [7, с. 46]. Необхідним підґрунтям для реалізації «азійської» моделі є значна державна підтримка, співпраця державних структур і корпорацій, налагоджена система комунікацій та обміну інформацією, кооперація і конкуренція корпорацій на різних етапах інноваційного процесу [8, с. 15].

З іншого боку країнам «азійської» моделі притаманна перманентна проблема із фундаментальними дослідженнями. А інноваційний шлях розвитку економіки є утопією без якісного розвитку фундаментальної науки [9, с. 218]. Витрати на фундаментальні наукові дослідження в Україні стало збільшувалися у 2016–2018 рр., проте у 2019 році спостерігалось незначне зменшення з 3756 млн. грн. до 3740 млн. грн. (рис. 1).

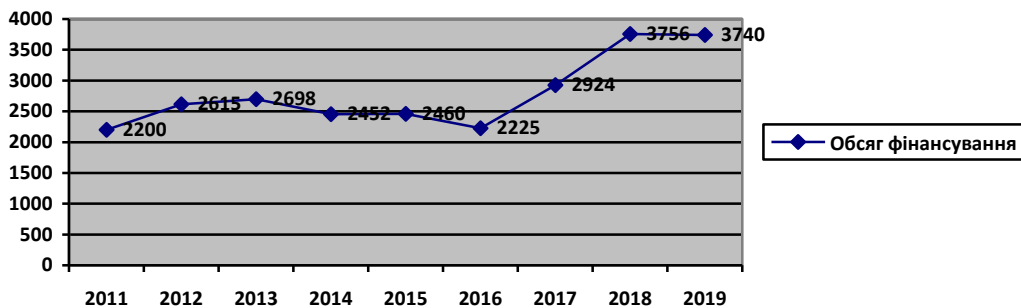

Рис. 1. Витрати на виконання фундаментальних наукових досліджень, млн. грн.
Джерело: складено за даними [10]

Зокрема, внаслідок проблем із фінансуванням в Україні виключена й відчутна фінансова державна підтримка. Так, за останні 20 років частка коштів державного бюджету у загальному обсязі витрат на інновації не перевищувала 5%, а у 2019 році склала 3,9% (рис. 2). Водночас понад 80% інвестицій здійснюються за власні кошти підприємств, що займаються інноваційною діяльністю.

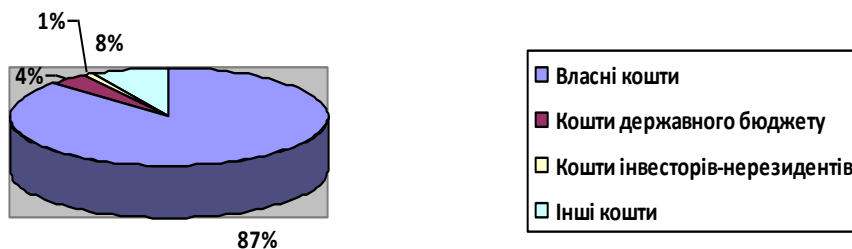

Рис. 2. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств
Джерело: складено за даними [10]

А реалізація будь-якої з моделей інноваційного розвитку національної економіки потребує, насамперед, належного фінансового забезпечення, недостатність якого актуалізує питання залучення інвестицій або ж зовнішніх запозичень. Відтак, класичний формат «азійської» моделі для України є недоречним. Якщо ж мова йде про формування вітчизняної модифікації «азійської» моделі інноваційного розвитку, варто пам'ятати, що наразі в Україні основний інноваційний потенціал сконцентровано не в корпораціях, а в університетах. І саме університети претендують на інтелектуальне лідерство, навіть незважаючи на те, що тривалий час більшість з них орієнтувалися на масову підготовку спеціалістів різного профілю за типовими навчальними програмами без врахування наукової компоненти. Паралельно із цим підтримувалась хибна думка, що університет є виключно освітньою організацією, а не академічною, і в цьому сенсі розвиток університетської науки є лише допоміжним процесом забезпечення навчальних дисциплін.

Означена проблема притаманна не тільки Україні, вона взагалі набула світового масштабу. Адже університети з кар'єрних міркувань або в умовах обмеженого фінансування все частіше зосереджуються на поетапних консерватив-

них дослідженнях замість того, щоб віддавати перевагу радикальним інноваційним напрямкам.

Проте сучасна університетська наука має не тільки забезпечувати якість освітнього процесу, але й формувати якість соціально-економічного розвитку суспільства, особливо інноваційного. Відтак, на тлі процесів надання автономії закладам вищої освіти, кожний університет, за своєю сутністю, має бути дослідницьким. З іншого боку, спроби перетворити університет на комерційну структуру, яка спеціалізується на виробництві інтелектуальної власності і, таким чином, відділити дослідницьку функцію університету від освітньої, можуть призвести до руйнування всієї інтеграційної взаємодії розвитку науки та освіти.

Крім того, Україні дуже важливо не втратити потужний науковий потенціал на базі відповідних інститутів, конструкторських бюро, із достатньою кількістю дослідників, в тому числі, й тих що мають наукову ступінь. Адже тенденції в цьому напрямку досить не втішні (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями, осіб

Рік	Кількість працівників, усього	У тому числі				
		із них мають науковий ступінь		дослідники	техніки	допоміжний персонал
		доктора наук	доктора філософії (кандидата наук)			
2010	182484	11974	46685	133744	20113	28627
2011	175330	11677	46321	130403	17260	27667
2012	164340	11172	42050	122106	15509	26725
2013	155386	11155	41196	115806	14209	25371
2014	136123	9983	37082	101440	12299	22384
2015	122504	9571	32849	90249	11178	21077
2016	97912	7091	20208	63694	10000	24218
2017	94274	6942	19219	59392	9144	25738
2018	88128	7043	18806	57630	8553	21945
2019	79262	6526	16929	51121	7470	20671

Джерело: складено за даними [10]

Однак для забезпечення інноваційного розвитку дуже важливо, щоб наукова спільнота не перетворювалася на замкнене співтовариство віддалене від суспільства держави та бізнесу, а, навпаки, була максимально інтегрована у систему прийняття управлінських рішень. Задля цього, зокрема, вона повинна мати можливість освоїти і використовувати інновації і технології, які винаходяться в університетах [11, с. 29].

Таким чином, при використанні вітчизняного наукового потенціалу, насамперед, у фундаментальному блоці, за умов експортної орієнтації та збільшення державної підтримки інноваційної діяльності модифікована «азійська» модель може надати інноваційного поштовху навіть традиційним галузям. Щодо моделі управління інноваційним розвитком, вона розглянута на рис. 3.

Рис. 3. Модель управління інноваційним розвитком національної економіки
Джерело: розроблено автором

У процесі інноваційного розвитку система знаходиться під впливом зовнішнього середовища. До найбільш значущих чинників зовнішнього середовища доцільно віднести загальний геополітичний та економічний стан і перспективи розвитку економіки країни, державну інноваційну політику, інвестиційну привабливість, перспективи розвитку окремих галузей.

Необхідною умовою ефективного управління інноваційним розвитком є наявність системи моніторингу та контролю досягнутих результатів. На її підставі корегуються управлінські дії та формується фундамент для нових управлінських інновацій. Внутрішня структура моделі передбачає взаємозв'язок керуючої та керованої підсистем. Керуючою підсистемою виступають органи державного та регіонального управління, які, по-перше, здійснюють вплив на геополітичні процеси та інноваційну діяльність, а, по-друге, відповідають за створення організаційних та інституційних умов, а також кадрове та наукове забезпечення управлінських інновацій. Керована підсистема в моделі – це сукупність суб'єктів

господарювання та їх об'єднань, в межах яких здійснюється управлінський вплив на товари та послуги, персонал, фінанси, технології, маркетинг тощо.

Важливу роль в ефективному функціонуванні означеної моделі мають відігравати інноваційна інфраструктура та інститути підтримки інноваційних процесів. Конкретними заходами при цьому можуть виступати:

- стимулювання конкуренції між «генераторами» нових знань;
- створення спеціальних наукових прогнозних організацій (форсайт-центрів), які мають формувати наукове бачення майбутнього;
- сприяння процесам розповсюдження технологій до кінцевих споживачів;
- впровадження механізмів ми незалежної експертизи інноваційних продуктів та наукових досліджень;
- підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу.

Результатом взаємодії наведених на рис. 1 керуючої та керованої підсистем постає зміцнення інноваційно-інвестиційного потенціалу та його реалізація за пріоритетними напрямками. Отже, модель інноваційного розвитку може ефективно впроваджуватися лише у відповідному управлінському супроводженні та мати певні особливості залежно від об'єкту застосування.

Означений процес конвертації знань у вартість в цілому характеризує поняття інтелектуального капіталу. При цьому власне сам процес перетворення знань з індиферентних активів в корисні ресурси, які можуть забезпечити конкурентні переваги, завжди був проблемою менеджменту. Однак, тільки в сучасних умовах розвитку управлінської науки в інноваційному середовищі фактор використання інтелектуальних та професійних можливостей людського капіталу стає першим і найважливішим фактором забезпечення конкурентоспроможності на ринку. У цьому сенсі інтелектуальна і професійна якість людського капіталу підприємств та організацій є результатом діяльності і показником ефективності менеджменту.

Враховуючи те, що в запропонованій моделі роль середовища та ресурсів для розвитку виконують управлінські інновації важливим процесом є їхнє поширення або «дифузія», тобто впровадження деякого нового елемента і поширення його у всі системи або в якійсь частині до тих пір, поки цей елемент не змінить її до певної міри [12].

Класична модель дифузії інновацій зосереджує увагу на інноваційності адептів технології, розглядає особу – як місце прийняття рішення про початок використання нової технології; канали зв'язку – як інструмент передачі інформації про інновацію; прийняття інновації – як первинний результат дифузії [13]. Однак це є абсолютно вірним лише для технологічних інновацій. Для управлінських інновацій дифузія відбувається за допомогою комунікації з плином часу в деякій соціальній системі з огляду на рівень професіоналізації менеджменту.

Серед необхідних передумов дифузії інновацій та інноваційного розвитку чи не найвагоміше місце займають генерація та подальша інтеграція нових управлінських моделей, методів, механізмів та інструментів. Кінцевою метою при цьому є побудова такої системи управління, яка б забезпечила безперервність інноваційних процесів та максимізацію ефективності від впровадження інновацій. Більш того, єдиним шляхом, за яким економічна система може створювати інноваційне середовище – це переосмислити старі шляхи діяльності і знайти нові можливості для інноваційного розвитку [14, с. 19].

Вказана управлінська складова інноваційного розвитку національної економіки залежить від системної професіоналізації управлінської діяльності, адже практичний

досвід, самопідготовка, інформатизація не здатні самостійно вдосконалити систему управління. З огляду на це, вкрай необхідно забезпечити комплексну підготовку управлінського персоналу протягом усієї професійної кар'єри.

Висновки і перспективи подальших розробок. В сучасному світі процес інноваційного розвитку національної економіки не тільки впливає на її конкурентоспроможність, але й створює інтелектуальне середовище для ефективного впровадження управлінських інновацій. Тільки в моделі інноваційного розвитку фактор використання інтелектуальних та професійних можливостей є вирішальним для забезпечення результативності та ефективності бізнес-процесів.

Обов'язковими передумовами реалізації шляху інноваційного розвитку є наявність в країні інноваційного потенціалу та інтелектуального капіталу, на які, у свою чергу, здійснюють вплив організаційна та управлінська культура, тобто накопичений досвід, переконання, особливості взаємовідносин персоналу, система його мотивації, наявна ієрархія та організаційні зв'язки, що характеризують ступінь прийняття колективом процесу розробки та впровадження інновацій та готовність втілити їх у зміни в поточній діяльності.

З точки зору управлінської культури, модель інноваційного розвитку вимагає від керівників підприємницького світогляду, схильності до ризику та експериментування, а також постійного моніторингу зовнішнього середовища із подальшою оцінкою поточного стану та наявних перспектив. Крім того, на рівні держави інноваційний розвиток має забезпечуватися й необхідними ресурсами: матеріальними, інтелектуальними, кадровими, інформаційними, правовими.

Література

1. Онікієнко В. В., Ємельяненко Л. М., Терон І. В. *Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України*. Київ : РВПС НАН України, 2006. 480 с.
2. Волобуєв Г. С. *Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств*. Економічний вісник Донбасу. 2016. № 3 (45). С. 213–217.
3. Горбач Л. М., Кобук А. Л. *Інноваційний розвиток у сучасному світі : основні підходи до вивчення*. URL: http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-imenedzhment/10_gorbach.htm (дата звернення: 22.12.2020).
4. *Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика* : монографія / За ред. Л. І. Федулової. Київ : Основа, 2005. 552 с.
5. Стиглиц Дж. *Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему*. Москва : Эксмо, 2015. 512 с.
6. Бобровська О. Ю. *Інноваційне управління як важіль і джерело інноваційного розвитку регіонів*. Публічне управління : теорія та практика : зб. наук. праць. 2011. Вип. 4 (8). С. 20–27.
7. Мілевська Т. С. *Моделі інноваційного розвитку економіки*. Бізнес Інформ. 2012. № 7. С. 44–47.
8. Бахчисарай В. Ю. *Організаційно-економічне забезпечення формування національної інноваційної системи : світовий досвід*. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2013. Т. 18. Вип. 4/1. С. 14–16.
9. Кузнецов Е. А. *Методологія професіоналізації управлінської діяльності в Україні* : монографія. Херсон : ОЛДІ ПЛЮС, 2017. 382 с.
10. *Державна служба статистики України* : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.12.2020).
11. Фуллер С. *Социология интеллектуальной жизни : карьера ума внутри и вне академии* / пер. с англ. С. Гавриленко, А. Морозова, П. Хановой. Москва : Дело, РАНХиГС, 2018. 384 с.

12. Hagerstrand T. *Innovation diffusion as a spatial process* / Postscript and translation by A. Pred. Trans. with the assistance of G. Haag. Chicago : University of Chicago Press, 1967. 334 p.
13. Роджерс Е. М. *Дифузія інновацій*. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 591 с.
14. Кузнєцов Е. А. *Науково-методологічні проблеми розвитку процесу професіоналізації менеджменту в Україні*. Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління. 2017. Т. 16. Вип. 1 (35). С. 9–21.

References

1. Onikienko, V. V., Emelyanenko, L. M., Teron, I. V. (2006). *Innovative paradigm of socio-economic development of Ukraine* [Innovatsiina paradyhma sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy], RVPS NAN Ukrainy, Kyiv, 480 s. [in Ukrainian]
2. Volobuev, G. S. (2016). *Essence and pre-conditions of enterprises innovative development* [Sutnist ta peredumovy innovatsiinoho rozvytku pidpryemstv], Ekonomichnyi visnyk donbasu, No. 3 (45), s. 213–217 [in Ukrainian]
3. Horbach, L. M. & Kobuk, A. L. (2017). *Innovative development in the modern world: basic research approaches* [Innovatsiinyi rozvytok u suchasnomu sviti: osnovni pidkhody do vyvchennia]. Retrieved from: http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/10_gorbach.htm [in Ukrainian]
4. Fedulova, L. I. (ed.) (2005). *Innovative economic development: model, management system, public policy*: monograph [Innovatsiinyi rozvytok ekonomiky: model, systema upravlinnia, derzhavna polityka: monohrafiia], Osnova, Kyiv, 552 s. [in Ukrainian]
5. Stiglitz, J. E. (2016). *The price of inequality: how today's divided society endangers our future* [Tsena neravenstva. Chem rassloenie obshchestva grozit nashemu budushchemu], Eksmo, Moskva, 512 s. [in Russian]
6. Bobrovska, O. Yu. (2011). *Innovative management as a lever and a source of innovative development for the regions* [Innovatsiine upravlinnia yak vazhlyi i dzherelo innovatsiinoho rozvytku rehioniv], Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka, Vyp. 4 (8), s. 20–27 [in Ukrainian]
7. Milevska, T. S. (2012). *Innovative economic development models* [Modeli innovatsiinoho rozvytku ekonomiky], Biznes Inform, No. 7, s. 44–47 [in Ukrainian]
8. Bakhchysaray, V. Yu. (2013). *Organizational and economic support for the formation of the national innovation system: world experience* [Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia formuvannia natsionalnoi innovatsiinoi systemy: svitovi dosvid], Visnyk ONU im. I. I. Mechnykova, T. 18, Vyp. 4/1, s. 14–16 [in Ukrainian]
9. Kuznetsov, E. A. (2017). *Methodology of professionalization of managerial activity in Ukraine*: monograph [Metodolohiia profesionalizatsii upravlinskoi diialnosti v Ukraini], OLDI PLUS, Kherson, 382 s. [in Ukrainian]
10. *State Statistics Service of Ukraine*: website [Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: sait]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
11. Fuller, S. (2018). *The Sociology of Intellectual Life: The Career of the Mind in and around the Academy*. Trans. from Eng. S. Gavrilenko, A. Morozova, P. Khanova [Sotsiologiya intelektualnoy zhizni: karyera uma vnutri i vne akademii], Delo, RANKHiGS, Moskva, 384 s. [in Russian]
12. Hagerstrand, T. (1967). *Innovation diffusion as a spatial process*. Postscript and translation by A. Pred. Trans. with the assistance of G. Haag, University of Chicago Press, Chicago, 334 p.
13. Rogers, E. M. (2009). *Diffusion of innovations* [Dyfuziia innovatsii], Kyievo-Mohylianska Akademiia, Kyiv, 591 s. [in Ukrainian]
14. Kuznetsov, E. A. (2017). *Scientific and methodological problems of the professionalization process development of management in Ukraine* [Naukovo-metodolohichni problemy rozvytku protsesu profesionalizatsii menedzhmentu v Ukraini], Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia, T. 16, No. 1 (35), s. 9–21 [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 18.01.2021.

Прийнята до публікації 05.02.2021.